

Munch en Van Gogh : Schilders van kleur en emotie

Vincent van Gogh en Edvard Munch hebben veel gemeen. Als kunstenaar hebben ze een expressieve, kleurrijke stijl ontwikkeld en in hun persoonlijke leven hadden ze te kampen met psychiatrische problemen.

Duo expo

Het werk van Edvard Munch heb ik voor het eerst in Oslo gezien toen ik 18 was. "Dit de Noorse Van Gogh" was mijn eerste reactie. Nu is er een duo-expositie over Munch en Van Gogh in Amsterdam. Op een vrijdagavond half-zes fiets ik langs het Museumplein. Tot mijn verbazing staat er geen lange rij wachtenden bij het Vincent van Gogh Museum en kan ik direct met mijn Museumkaart naar binnen. Het is zo rustig dat de beveiligingsmensen, die mijn tas checken, de tijd nemen om belangstellend mijn schetsboek te bekijken. "Mooie tekeningen" is het commentaar "En wat is eigenlijk je favoriete Van Gogh schilderij?" vragen ze. Tja, daar moet ik over nadenken De nieuwe entreehal met een imposante constructie van glas en staal geeft een gevoel van licht en ruimte. Op vrijdagavonden wordt daar een lounge-sfeer gecreeerd. Een DJ staat cool achter een draaitafel en op een muur worden animaties geprojecteerd van Van Gogh die in een groot korenveld aan een ezel staat en als een bezetene aan het werk is. Relaxed zitten bezoekers zitten op bankjes of lopen in de museumwinkel rond waar ze posters of zelfs een hondenjakje met bloesemmotief kopen.

Realistisch begin

Beide kunstenaars hadden een moeilijke jeugd met een streng gereformeerde opvoeding,. En zij waren allebei nogal eigenzinnige persoonlijkheden en vooral hardwerkende, bevlogen kunstenaars. Van Gogh kon aanvankelijk moeilijk zijn draai vinden in zijn leven. Na een korte carrière in de kunsthandel en een poging predikant te worden besloot hij, op aanraden van zijn broer Theo, kunstenaar te worden. Hij was toen al 27 jaar. Munch daarentegen had al jong succes en kreeg studiebeurzen om in het buitenland te studeren.

De expositie laat zien hoe Van Gogh en Munch allebei in een realistische, naturalistische stijl beginnen. Op zoek naar vernieuwing van hun kunst gaan ze - een jaar na elkaar - naar Frankrijk. Ze lopen elkaar net mis, maar Munch heeft het werk van Van Gogh wel gezien en is er door beïnvloed. Hij woont een tijdje tegenover de kunsthandel van Theo van Gogh in Parijs. Onder invloed van de Impressionisten en met name van Gauguin ontwikkelen ze een persoonlijke, kleurrijke en expressieve stijl waarin ze veel emoties kunnen leggen. Munch schildert met dunne verf en Van Gogh past een techniek van dikke verfstreepjes toe, zoals te zien is in 'Sterrennacht'. Munch's verbeelding van dit thema is heel anders.

Psychiatrie

Van Gogh en Munch zijn allebei in aanraking geweest met de psychiatrie. Vanaf zijn 20ste, na een mislukte liefdesrelatie, had Van Gogh mentale inzinkingen. Later in zijn leven krijgt hij aanvallen met hallucinaties, waanbeelden en hoort hij soms stemmen. In Arles wordt de rossige schilder geplaagd als 'Le Fou Roux' ('De Rode Gek'). Hij laat zich vrijwillig opnemen in een kloosterinrichting St. Paul in Saint-Remy waar hij een jaar verbleef. Het is tot op heden niet duidelijk onder welke noemer de psychische klachten van Van Gogh precies vallen. Epilepsie was destijds de diagnose. Zijn psychische problemen kunnen ook te maken hebben met zijn ongezonde levenswijze: slechte voeding, roken, stress, drank (absint), loodvergiftiging vanwege verf, en/of een verwaarloosde zonnesteek. Aan zijn broer Theo schrijft hij: 'Wat me een beetje troost is dat ik de krankzinnigheid net als een andere ziekte beschouw en als zodanig accepteer' Toevallig poseert er de volgende een psychiater bij me voor een portret. Als haar oog valt op de catalogus "Insanity" gaat ons gesprek over Van Goghs ziektebeeld. Haar diagnose is een bipolaire stoornis vanwege de sterk wisselende stemmingen.

Rust en herstel

Binnen de inrichting vindt hij rust, kan hij herstellen, en bovendien mocht hij schilderen. Voor korte tijd is er een schildersverbod nadat hij verf gegeten en terpentijn gedronken had. Zijn verblijf van een jaar is een productieve tijd voor zijn kunst. Tussen zijn aanvallen door ziet hij kans om gemiddeld een tekening of schilderij per dag te maken. Hij vindt troost in het schilderen van de natuur in de tuin en directe omgeving. Onderwerpen als bomen bij het fontein, korenvelden, olijfbomen of klaprozen met een vlinder. Op een gegeven moment staan er wel tien schilderijen van cypressen te drogen op de binnenplaats. Hij werkt eerst binnen de muren en later, vaak onder begeleiding, buiten het instituut. Ook maakt hij enkele portretten van zijn medepatienten. Die begrijpen zijn kunst niet altijd. Het verhaal gaat dat er eens een schilderij als dartboard gebruikt is en een om een gat ineen kippenhok dicht te spijkeren

Wat voel jij ?

In een recensie van de Volkskrant worden Van Gogh en Munch betiteld als 'Briljante gekken met een penseel'. Ik zou ze meer willen zien als gedreven, hooggetalenteerde kunstenaars die psychische problemen hadden.

In het trappenhuis van het museum staan teksten op de muur die de bezoekers aanspreken op hun psychische gesteldheid. Immers, niet alleen Van Gogh en Munch zaten geestelijk in de knoei, het is iets waar iedereen mee te maken kan hebben. Er hangen vragen als : "Direct naar je hart: Maar hoe zit het met jou? Waar ben je bang voor ? Wanneer was je voor het laatst verliefd? Of verdrietig? Waar geloof jij in?"

Men kan reageren door een kaartje in te vullen en op de muur te hangen.

Angst

Munch had last van depressies, angsten, hallucinaties en soms zelfs suïciale gevoelens. Ook had hij te maken met alcoholverslaving. Anders dan Van Gogh schildert Munch direct over zijn angsten, gevoelens van eenzaamheid en melancholie. Zo hangen er op de expositie werken met titels als 'Zelfportret met een Fles Wijn' en 'Melancholie' en 'Eenzamen bij het Meer'. Zijn beroemdste schilderij over zijn angsten 'De Schreeuw' is een psychisch zelfportret. Dit werk is gebaseerd op een traumatische ervaring van de kunstenaar. Op een avond wandelt hij met vrienden bij de haven van Oslo. Terwijl zij doorlopen, blijft Munch staan op een brug, aangegrepen door het landschap en de lucht met ondergaande zon. Hij hoort en voelt het landschap rondom hem schreeuwen. De golvende, gekleurde banen in de lucht geven de scene een geladen stemming. Het sterke perspectief geeft een gevoel van leegte. Munch krijgt een onmachtig en depressief gevoel. Deze gebeurtenis maakt zo veel indruk op hem dat hij deze vastlegt in een aantal werken. (Op de expositie hangt een versie in krijt op karton). De persoon die schreeuwt -in voorstudies nog een man met hoed - is geabstraheerd tot een spookachtig wezen, met een gezicht vol angst en paniek. Voor zijn psychische problemen wordt Munch in de kliniek van Dr. Daniel Jacobson opgenomen, waar hij een jaar verblijft. Hij weet te herstellen. Zijn schilderijen worden vrolijk van kleur en hij krijgt veel succes met portretopdrachten.

Vuur en Gloed

Zowel Van Gogh als Munch hebben hun eigen lichaam beschadigd. Na een woordenwisseling met Gauguin heeft Van Gogh, in een vlaag van waanzin, een groot stuk van zijn oor afgesneden. Munch heeft zichzelf na een ruzie met een vriendin in zijn hand geschoten. Van Gogh verwondde zich met een pistoolschot in de buik en overleed een paar dagen later op 37-jarige leeftijd. Munch (1863 – 1944) is ruim twee keer zo oud geworden als Van Gogh (1853 -1890). Hij schrijft over zijn collega: "Van Gogh liet in zijn korte leven zijn vlam niet doven. Zijn penselen waren vol vuur en gloed."